

Висновки... Наведене вище призводить нас до розуміння актуальності і необхідності перегляду навчальних програм з метою детального відпрацювання їхнього змісту та обсягу; обліку дидактичних і методичних особливостей різних обліково-економічних дисциплін і різного рівня їх засвоєння; перевірити дублювання навчального матеріалу дисциплін; врахувати при вивченні матеріалу міждисциплінарні зв'язки; розробити методики викладання обліково-економічних дисциплін на основі активізації процесу навчання.

Література

1. Аксьонова О.В. Методика викладання економічних дисциплін і навчальних посібників. – К.: КНЕУ, 2006. – 708 с.
2. Бабанский Ю.К. Предмет, основные категории и задачи дидактики // Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических университетов / Под ред. Ю.К.Бабанского. – 2-е изд., дополнено и переработано. – М.: Просвещение, 1988. – С.327-339.
3. Бобров В., Каніщенко Л. Вища економічна освіта на сучасному етапі розвитку суспільства // Вища освіта України. – 2003. – №2. – С.16-24.
4. Громадянське суспільство та проблеми становлення особистості: Зб. наук. пр. / Відпов. ред. А.С.Лобанова. – Вип. 2. – Кривий Ріг – Забже: Видавничий дім, 2007. – 272 с.
5. Энциклопедия профессионального образования: В 3-х т. / Под ред. С.Я.Батышева. – М.: АПО, 1999. – Т.2. – 440 с.
6. Енциклопедія освіти /Академія педагогічних наук України; головний ред. В.Г.Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
7. Краевский В.В. Дидактика как теория образования и обучения //Дидактика средней школы: Некоторые проблемы современной дидактики /Под ред. М.Н. Скаткина. – 2-е изд. перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1982. – С.5-47.
8. Мельничук Д.О. Наш курс на світовий рівень // Сільські вісті – від 18.11.2005. – С.2.
9. Полонский В.М. Словарь по образованию и педагогике. – М., 2004.
10. Положення про організацію навчального процесу у ВНЗ: Затверджене Наказом МОН України від 02.06.1993р. – № 161.
11. Рекомендації щодо розроблення навчальних програм навчальних дисциплін: Затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2004 р.
12. Українська школа: Освітні програми /Під ред. О.Е.Лебедева. – К.: Спеціальна література, 1999. – 182 с.

Анотація

У статті розкривається сутність та концептуальні підходи до формування структури та змісту навчальних програм у вищих навчальних закладах освіти.

Анотация

В статье раскрываются сущность и концептуальные подходы к формированию структуры и содержания учебных программ высших учебных заведений образования.

Подано до редакції 17.02.2009.

© 2009

Литвин С.В.

ЗМІСТОВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК КОМПЛЕКСНИЙ МЕТОД СЛОВЕСНО-НАОЧНОГО ПРЕДСТАВЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасний стан розвитку освіти характеризується різким збільшенням обсягів навчальної інформації з одночасним зменшенням термінів часу, що викликає необхідність суттєвої інтенсифікації навчального процесу. Однією з найважливіших проблем, що виникає при інтенсифікації навчального процесу, є проблема представлення знань. Це пояснюється тим, що форма представлення знань має суттєвий вплив на характеристики і властивості системи навчання. Для того, щоб маніпулювати всілякими знаннями з реального світу, необхідно здійснювати їх моделювання. Крім того, при великому об'ємі знань бажано спростити послідовне управління окремими елементами знань.

В епоху інформаційної насиченості проблеми моделювання і компонування навчального матеріалу актуалізуються, у зв'язку з чим назріла потреба в систематизації накопиченого досвіду моделювання і створення моделей візуалізації навчальної інформації.

За словами М.Вартовського: "Модель – це не просто і не тільки віддзеркалення або копія деякого стану справ, але і передбачувана форма діяльності, репрезентація майбутніх форм практики і освоєних форм діяльності" [5, с. 11]. Модель репрезентує в собі об'єкт таким чином, що він переходить в сферу мислення, чим забезпечується узгодження думки і практичної дії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблема, пов'язана з моделюванням навчального матеріалу, була розглянута в наукових дослідженнях

Н.І.Лазарева, Т.А.Лазаревої, А.В.Соловйова, М.А.Холодної, А.І.Башмакова і І.А.Башмакова, М.Вартовського, Н.Н.Моїсєєва, В.Н.Буркова, В.К.Ірікова та ін.

Одним з традиційних видів моделей змісту навчального матеріалу, що використовуються в педагогіці, є план і конспект. Проте в даний час все більш широко використовуються інші види моделей змісту інформації, засновані на різних способах її структуризації і пред'явлення. Різні аспекти цього питання розкриваються у відомих психолого-педагогічних теоріях змістовного узагальнення В.В.Давидова, Д.Б.Ельконіна, А.М.Сохора, А.В.Усової та ін., а також в методиках згортки і моделювання інформації В.Ф.Шаталова, В.М.Кагана.

Формулювання цілей статті... У даній роботі розглядаються деякі моделі, що відносяться до моделей змісту інформації, які використовуються для пред'явлення викладачами навчального матеріалу студентам. Ці моделі полегшують сприйняття і засвоєння ними навчального матеріалу, а також навчають їх методичним прийомам моделювання і згортки інформації, що можна розглядати як формування одного з компонентів підготовки до самостійного засвоєння інформації. Таким чином, метою даної роботи є розгляд методів моделювання змісту навчального матеріалу в конспектах-схемах і використання останніх в навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження... Логічна структуризація навчальної інформації дозволяє одержати чітку, добре організовану модель, в якій виділені не тільки змістовні елементи навчального матеріалу, але й багатство внутрішніх і зовнішніх зв'язків дидактичного, психологічного і методичного характеру.

У загальному розумінні модель розглядається як результат вибраного способу заміни об'єкту дослідження іншим об'єктом тієї ж або іншої природи, його спрощеним уявленням. Іноді ця заміна полягає в переході до аналітично спрощеного опису об'єкту [3].

У області моделювання змісту інформації в даний час в педагогіці використовуються наступні терміни: моделі представлення знань, схемо-знакові моделі представлення знань (приклад застосування цієї форми інформації – логічна структура навчальної інформації у формі графа, матриці, ієрархії і ін.), продукційні моделі – набір правил або алгоритмічних розпоряджень для представлення будь-якої процедури рішення [5], моделі змісту навчального матеріалу – графи, таблиці навчальних елементів, інші логічні систематизатори, моделі засвоєння навчального матеріалу, що характеризує логічні зв'язки і відносини черговості етапів навчальної роботи, та інші.

Методологічною базою для розробки моделей змісту навчального матеріалу є системно-структурний підхід до аналізу змісту інформації. Вибір і побудова моделей змісту навчального матеріалу включає аналіз структури навчального матеріалу, вибір типу моделі і її розробку. Процедура аналізу структури змісту навчальної інформації включає відбір змістовних елементів навчального матеріалу і процедуру аналізу зв'язків між ними і з іншими компонентами змісту навчальної дисципліни.

Об'єм змістовних елементів, що становлять структуру навчального матеріалу, залежить від рівня його деталізації. Так, при визначенні структури навчальної дисципліни такими змістовними елементами можуть бути окремі розділи і теми, при визначенні структури теми – окремі навчальні питання, при визначенні структури навчальних питань – комплекси дидактичних одиниць, дидактичні одиниці або інформаційно-сміслові елементи. При цьому під дидактичною одиницею розуміється логічно незалежна частина змісту, відповідна за об'ємом і логіці такому достатньо крупному компоненту змісту, як поняття, теорія, закон, закономірність, явище, факт, об'єкт, метод і т.д. Інформаційно-смісловий елемент – це завершена за формою і змістом проста думка, що є мінімально значущою частиною змісту [4].

Наступний крок в побудові моделей змісту навчального матеріалу полягає у визначенні типу зв'язків між структурними елементами цього змісту. Зв'язки в будь-якій системі – це те, що об'єднує систему в одне ціле і забезпечує її існування у просторі та часі. Вони можуть бути внутрішніми і зовнішніми. Внутрішні зв'язки забезпечують і характеризують взаємодію елементів системи. Їх аналіз забезпечує стійкість структури системи, збереження основних властивостей системи при різних діях. Зовнішні зв'язки забезпечують взаємодію системи з середовищем. При аналізі змісту навчального матеріалу внутрішні зв'язки – це зв'язки між змістовними одиницями інформації, а зовнішні – зв'язки з передуючими і подальшими відомостями в логіці освоєння навчальної інформації.

В процесі безпосередньої роботи викладача над змістом навчального матеріалу при побудові моделей змісту навчального матеріалу застосовують різні форми і методи структуризації і їх наочного уявлення залежно від характеру структури цього матеріалу. До таких форм наочного уявлення за даними [1; 2; 3; 6; 7; 8; 9; 10] відносяться матриця зв'язків, граф навчальної інформації, її структурно-логічна схема, лист основного змісту навчального матеріалу, конспекти-схеми та інші. Зупинимось далі детальніше на моделях, використовуваних для пред'явлення навчальної інформації у вигляді опорних конспектів і конспектів-схем. В основі складання конспектів-схем лежать схемо-знакові моделі представлення знань.

Опорний конспект відрізняється від звичайного конспекту, який, як правило, переобтяжений навчальним матеріалом і його розшифровкою: він небагатослівний і гранично стислий. Кожен символ, слово або знак відображають лише найголовніше, опору для думки і слів.

Поняття “опорний конспект” пов’язане з ім’ям педагога-новатора В.Ф.Шаталова, який вперше застосував і дав обґрунтування асоціативних опорних конспектів [8]. Відповідно до його поглядів, опорний конспект – це система опорних сигналів у вигляді короткого умовного конспекту. Ідея опори – головна суть його конспектів. Навіть шрифт і колір указує в його розробках ієрархію цілей по рівню значущості. Складання опорних асоціативних конспектів – це стиснення повної інформації до дуже малих розмірів з використанням асоціацій, кольору, шрифту, символіки з виділенням головного. Основними вимогами до складання опорного конспекту, на думку В.Ф.Шаталова, є лаконічність, структурна уніфікація, автономність блоків, використання звичних асоціацій і стереотипів, несхожість і простота.

У педагогіці сьогодні застосовуються різні форми опорних сигналів: сигнали-схеми, сигнали-образи, сигнали-креслення, сигнали-коди, сигнали-символи. Вони можуть об’єднуватися на одному листі в цілісні візуальні образи, доповнюючи один одного.

У роботах Є.К.Белової [1] запропоновано складати конспекти-схеми, що є коротким змістом навчальної інформації, розміщеної в структурно-логічну схему. Такі конспекти-схеми є структурованим і представленим в графічній формі конспектом, побудованим на основі логічного аналізу змісту навчального матеріалу.

При побудові таких конспектів-схем широко використовуються системно-знакові моделі графічні систематизатори або понятійні схеми. Вони є просторові побудови, що відображають логічну структуру матеріалу, що вивчається, і можуть доповнювати і деталізувати зміст системно-знакових моделей. При цьому Д.Халперн [9] пропонуються декілька видів графічних систематизаторів, які, на думку автора, найчастіше використовуються для створення просторових образів, що допомагають осмислити інформацію.

Складнішу, ніж прості ланцюжки, інформацію доцільно зображати у формі ієрархії або древоподібної структури. В цьому випадку інформація упорядковується згідно правилам класифікації. Правила класифікації визначають, частиною або різновидом чого є даний об’єкт. Інформація такого роду звичайно розташовується у вигляді рівнів або ступенів. При цьому ступені вищого порядку розбивають на ступені нижчого порядку згідно правилам ділення понять. Яскравим прикладом інформації, організованої за ієрархічною ознакою, є класифікаційні системи, прийняті в техніці. Ієрархії також широко використовуються в педагогіці і психології.

Побудова мереж пов’язана з виявленням шести різних типів відносин або зв’язків між поняттями або об’єктами. Два з них – це ієрархічні відносини, засновані на правилах класифікації: X є частиною Y (Франція – частина Європи) і X є різновидом Y (квадрат – один з видів чотирикутника). Третій вид відносин – причинно-наслідковий; в цьому випадку X приводить до Y (ґарт приводить до зміцнення). Три типи, що залишилися, – це аналогія (X подібно Y), властивість (X є характерною межею або властивістю Y) і симптом (X є свідченням того, що Y відбулося).

Якщо в матеріалі, що вивчається, порівнюється за рядом показників декілька об’єктів, краще всього скористатися матрицею. Для складання матриць необхідно упорядкувати інформацію, вибравши перелік об’єктів та їх характеристик, які слід розглянути (аспектів розгляду). Вибравши основні параметри, що характеризують зміст навчальної дисципліни, можна побудувати матрицю, яку доцільно використовувати для орієнтації окремих її розділів, що вчать в послідовності вивчення. Той же прийом може бути вдало застосований для полегшення сприйняття навчального матеріалу теми або окремого заняття.

Іноді зміст інформації в конспекті-схемі краще всього зобразити у вигляді ряду послідовних дій з вказівкою того, від яких попередніх умов залежить перехід до виконання конкретної дії. В цілому правила дій тут виглядають так: якщо X вірно, виконувати Y , якщо X не вірно, виконувати Z . В цьому випадку використовують блок-схеми. Вони особливо зручні тоді, коли текст включає набір точних, логічних і послідовних інструкцій або команд.

Одна з переваг блок-схем полягає в тому, що вони зобов’язують студентів скласти точне і ясне уявлення про характер рішень і послідовності кроків діяльності. Нерідко блок-схему можна замінити алгоритмом, який прописує послідовність дій з вибору варіанту представлення змісту.

Висновки... В.М.Каган справедливо відзначає, що згортання навчального матеріалу в конспект-схему – дуже складний етап, оскільки на одному розгорненому листі паперу потрібно наочно розмістити матеріал цілої теми або навчального питання [2]. Виділити зі всього цілісного відібраного змісту найголовніше, щоб сконцентрувати на ньому увагу – означає: виділити предмет думки, розділити інформацію на логічні частини, розсортувати матеріал (відокремити головне від другорядного), знайти смислові опорні пункти, провести угруповання матеріалу у вигляді запису, схеми, моделі і т.д.

Ці моделі полегшують сприйняття і засвоєння студентами навчального матеріалу і навчають їх методичним прийомам моделювання і згортання інформації, що можна розглядати як формування одного з компонентів підготовки до самостійного засвоєння інформації.

Моделювання допомагає людині приймати обґрунтовані і продумані рішення, передбачати наслідки своєї діяльності.

Викладачі Українській інженерно-педагогічній академії широко застосовують в навчальному процесі конспекти-схеми при викладанні навчального матеріалу з технічних дисциплін і дисциплін педагогічного циклу.

Література

1. Белова Е.К. Металловедение в логических конспектах-схемах: Учебное пособие. – К.: УМК ВО, 1990. – 83 с.
2. Каган В.М., Ламм В.Я. От схемы – к знаниям. – Иркутск: Восточно-сибирское книжное издательство, 1981. – 103 с.
3. Комплекс нормативных документов для разработки составляющих систем и стандартов высшего образования. – К., 1990. – 50 с.
4. Лаврентьев Г.В., Лаврентьева Н.Б., Неудахина Н.А. Инновационные обучающие технологии в профессиональной подготовке специалистов. – Алтай, 2004. – 182 с.
5. Лазарев М.І. Полісистемне моделювання змісту технологій навчання загально-інженерних дисциплін: Монографія. – Х.: Вид-во НфаУ, 2003. – 356 с.
6. Малыгин Е.Н., Фролова Т.А., Чванова М.С.: Инженерная педагогика. – Тамбов, 2005. – 80 с.
7. Мелецинек А. Инженерная педагогика. – М.: МАДИ(ТУ), 1998. – 185 с.
8. Шаталов В.Ф. Точка опоры. – М.: Педагогика, 1987. – 160 с.
9. Халперн Д. Психология критического мышления. – СПб.: Издательство «Питер», 2000. – 521 с.
10. Якунин В.Л., Наследов Л.Д. Методическое сопровождение системы интенсивных технологий обучения. – Л., 1990. – 30 с.

Анотація

В статті розглядається змістовне моделювання як комплексний метод словесно-наочного представлення студентам навчального матеріалу в конспектах-схемах та їх використання у навчальному процесі.

Аннотация

В статье рассматривается содержательное моделирование как метод словесно-наглядного представления студентам учебного материала в конспектах-схемах и их использование в учебном процессе.

Подано до редакції 29.04.2009.

Рекомендовано до друку канд. пед. наук Кулешовою В.В.

© 2009

Найда Ю.М.

СТАНОВЛЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ СТУДЕНТА-МУЗИКАНТА В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО СТИЛЮ ВИКЛАДАННЯ МУЗИКИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Протягом останніх кількох років в Україні відбувається інтенсивна трансформація системи вищої освіти. На сучасному етапі соціального розвитку йде формування нового типу людини, тому з'явилась потреба у викладачах з високим рівнем власного стилю викладання музики. Підвалинами даного феномена являється яскрава творча індивідуальність вчителя музики, "його індивідуальність, сукупність власних знань і поглядів, моральних і естетичних позицій становлять своєрідне, "представництво" для учнів навколишньої дійсності і впливають на становлення їх світосприйняття" [5, с. 29]. Реалії сьогодення потребують від майбутнього вчителя музики формування та усвідомлення особливо сильних власних якостей, таких як стиль викладання. Українській школі необхідний саме такий вчитель: з унікальною і неповторною індивідуальністю, цікавою та значущою для інших особистістю.

Інституційна та теоретична криза радянської школи і педагогіки на початку 90-х років минулого століття, що намітила тенденцію до звільнення від стереотипів в оцінці діяльності вчителя, викликала рух учителів-новаторів. Тому в повний голос заявили про себе педагоги-новатори, виникла велика кількість інноваційних шкіл, експериментальних майданчиків, у законодавчому порядку закріплено право вчителя на розробку авторських програм, з'явилися заклики до масової творчості та, як результат цього процесу, прийшли послідовники вчителів-новаторів. Але, не дивлячись на популярність новаторського досвіду, спроби його впровадження були не завжди результативними. Однією з причин цього феномена є розгляд новаторського досвіду у відриві від його автора, від його індивідуальності, механічне запозичення, імітація цього досвіду. Індивідуальність у значній мірі визначає цю систему, її життєвість та ефективність, а її елементи – різні форми педагогічного навчання: уроки, творчі роботи – це те, що є самовираженням творчої особистості педагога. Система роботи вчителя – результат композиції не лише об'єктивно-значних для досягнення педагогічних цілей, методів, прийомів. При розробці такої системи вчитель відшукує індивідуально-відповідні стильові особливості педагогічної праці, що стверджують його як суб'єкт педагогічної діяльності. Будь-яка розвинена система роботи вчителя складається з неповторних поєднань індивідуальних прийомів роботи і є результатом його творчого саморозвитку.

Вітчизняний педагог В. Сорока-Росинський в роботі про школу імені Ф.М. Достоєвського дає оригінальну характеристику вчителю. Він каже, що в педагогіці та дидактиці багато пишуть про індивідуальний підхід до учня,